

Necati Asım Uslu, *Karatekin Eli, Yâren Diyârı Çankırı'dan Sözler*, İstanbul 2005, 615 s.

Çankırı ve yöresine ait atasözlerini, deyimleri, bilmeceleri, tekerlemeleri ve daha başka folklor unsurlarını bir araya getirmiş kapsamlı bir çalışmadır. Çankırı gelenekleri, Çankırı ağzının özellikleri, Çankırı'dan derlenmiş masallar, Çankırı yemekleri ele alınmıştır. “Yöresel Sözcükler, Değişler ve İsimler” çalışmanın önemli bir bölümünü oluşturur (45-156. sayfalar). Bu bölümde kimisi yeni, ilk kez burada, kimisi de *Derleme Sözlüğü*'nde yer alan, Çankırı'dan derlenmiş sözcükler yer alır. Kimi sözcükler ansiklopedik açıklamalara tabi tutulmuş, *sağdıç*, *sıra gezmesi*, *tavlamak*, *yapraklı panayırı*, *yeğdene* gibi gelenekleri içeren konular uzun uzun anlatılmıştır. Bu bölümde 3000'den fazla sözcük yer alır. İlk kez burada yer verilen, *Derleme Sözlüğü*'nde yer almayan sözcükler ve anlamlar özellikle işaret edilse daha iyi olurdu. Zengin bir sözvarlığına sahip olan Çankırı'dan seçilmiş bir kaç söz aşağıdadır:

- adıyaman** “ayı”; belirli inançlar gereği “ayı” belli ki doğrudan adıyla anılmıyor ve bu şekilde adlandırılıyor.
- ağrı, aarı** “taraf, cihet, yön”; ET *ıjaru* ~ *ajaru* sözcüğünden gelir.
- basak** “merdiven”; merdiven için kullanılan, Tü. *bas-* fiilinden türeme sözcük Anadolu'nun çoğu bölgesinde kullanılmaktadır.
- basırık / basuruk** “köşe bucak, gizli, kapalı yer, hücre”; ET bir kökten yine ET yapım ekleriyle türemiş olan bu sözcük üzerine okuduğum bir bildiri 2011 veya 2012'de yayımlanacaktır.
- bayak** “demin, az önce, şimdi”; ET *bayakı*'dan gelen sözcük Anadolu'da yaygın bir kullanıma sahiptir, ED 385b.
- cılga / cıvga** “ince, dar taşlı yol, patika”; Mo. *cilga* sözünden gelen ve Anadolu'da yaygın olan sözcük için bak. Schönig s. 117-118.
- çörten** “küçük su oluğu”; Ermenice olan sözcük Anadolu'da bir çok yörede yaygındır.
- evecen** “aceleci”; ET *év-* “acele etmek”ten gelen sözcük bu anlamıyla Anadolu'nun çoğu bölgesinde kullanılır.

gölük “at, eşek, katır gibi yük taşıyan ve binilen hayvan”; ET *kölük* ED 717b.

ınrık “sabah karanlığı”; ET *ıjir* sözünden türemiş olmalı, ED 188b.

kese “kestirme yol, kısa yol”

kısık “sıralanmış tepelerin küçük vâdileri”

kızan “cimri”; *kızanlık etmek* “cimrilik etmek”

kul karavuş “kapı halkı, hizmetçiler

kuyruğu ölü “akrep”; krş. *kuyruğu örü, kuyruğı öri* “akrep” (harfiyen: kuyruğu yukarı, yukarıda, kuyruğu dik), Tarama Sözlüğü, IV, K-N, TDK, Ankara 1969, s. 2761.

öğüş “çok” DS’den; krş. ET *üküş* ED 118a.

sığıt “utanma, sıkılma”

teyin “sincap”; ET *teyiş* ED 569a.

uğru “hırsız”; ET *oğrı* ED 90a.

üymek “karınca kümesi”

yal “yele, atın yelesi”; ET *yal* 916ab.

yoymak “yazılan yazıyı silmek”; ET *yod-* ED 885b.

yülümek “traş etmek”; ET (İslamî eserler) *yüli-* aynı anlamda.

Çalışmanın sonunda çeşitli fotoğrafların da yer aldığı renkli, büyük bir Çankırı haritası yer alır.

Mehmet Ölmez
(İstanbul)